

4 mei 2023 Toespraak Mascha Furth

In het najaar van 1945 werd mijn opa Jacques afgezet op het centraal Station in Amsterdam. Hij was bevrijd, maar alleen en alles kwijt. Hij wist niet wie nog in leven was, en wie voorgoed verdwenen. Hij had tien gulden in zijn zak, gekregen van de Nederlandse overheid om een nieuwe start te maken. Tien gulden om een nieuw bestaan op te bouwen.

Tot begin 1943 had Jacques samen met zijn gezin in Amsterdam gewoond. Zijn ouders waren al opgepakt, zijn broers gevlucht. Zijn zusje was met haar man en haar 3-jarige dochtertje gedeporteerd naar Westerbork, en van daaruit naar Polen. Ternauwernood had hij aan de razzia weten te ontsnappen die de aanleiding vormde voor de Februaristaking. De Februaristaking: geen enkele andere stad had zo openlijk geprotesteerd tegen de jodenvervolging. Alleen onze stad had dat gedaan.

Op 11 februari 1943 hadden Jacques en zijn vrouw Sophia de tweede verjaardag van hun zoontje Dave gevierd. Diezelfde avond had de Gestapo bij Jacques aangebeld en hem gearresteerd. Hij werd naar de Hollandse Schouwburg gebracht en van daaruit naar het SS-kamp Vught. Op 6 en 7 juni vertrokken vanuit Vught twee treinen met in totaal meer dan 1000 kinderen, bestemming Sobibor. Jacques had daarbij geassisteerd en smokkelde daarna enkele briefjes het kamp uit om zijn vrouw te waarschuwen: laat ons zoontje onderduiken! Dat deed Sophia, maar daarna meldde ze zich bij Westerbork. Van daaruit maakten Sophia en Jacques samen de reis naar Auschwitz. Op de Rampe van Auschwitz werden voor ze er zelf erg in hadden ze van elkaar gescheiden.

Ik wil niet alleen over Jacques en Sophia vertellen. Mijn andere opa en oma, Sien en Rinus, woonden ook in Amsterdam, met hun twee jonge kinderen. Sien en Rinus hadden zich aangesloten bij het verzet en de Februaristaking helpen organiseren. Ook waren ze nauw betrokken bij de kernen van Gerrit Jan van der Veen, en van Jan Brassier in Haarlem. Sien en Rinus hadden een wapendepot aan huis. Mijn moeder lag als baby in haar kinderwagen op een stapel wapens die ze zo bezorgden bij verschillende adressen uit het verzet. Sien was koerierster van de illegale Waarheid, Rinus was expert in explosieven. Hij heeft meegewerkt met het opblazen van het Bevolkingsregister in Amsterdam en de Elektriciteitscentrale. Ook nam hij deel aan de overvallen op de Weteringschansgevangenis, bedoeld om hun verzetskameraden te bevrijden. Rinus werd bij een van die overvallen in zijn been geschoten. Daarom moest hij een tijd onderduiken. Tot het einde van de oorlog stond er een prijs op zijn hoofd.

De laatste over wie ik wil vertellen is Eva. Eva woonde voor de oorlog met haar ouders en vier zusjes in België. Daar was ze al voor de oorlog uitgezet vanwege haar politieke activiteiten: ze had geld en goederen ingezameld voor de strijders in de Spaanse Burgeroorlog. Toen de nazi's Nederland binnenvielen, weigerde ze zich neer te leggen bij de Duitse overheersing, en ze sloot zich aan bij het verzet. Ze werkte als koerierster en ronselde mensen om deel te nemen aan de Februaristaking. Ze zouden haar vroeger of later toch wel oppakken, zo redeneerde ze, want ze was ook joods. Eva kwam in 1943 in Vught terecht, in

het Philips Kommando. Philips zorgde goed voor hun slavenarbeiders: ze werkten buiten het kamp in de fabriek, werden niet geslagen en kregen de Philipsprak: beter eten dan de andere kampbewoners. Uiteindelijk is Eva samen met 400 andere Joodse vrouwen toch naar Auschwitz gedeporteerd. Dankzij tussenkomst van Philips werkte ze in de Telefunkenfabrieken, waardoor ze betere overlevingskansen had.

Begin 1945 begonnen de nazi's zich terug te trekken binnen de grenzen van Duitsland. Duizenden gevangenen werden geëvacueerd en vonden alsnog de dood tijdens de beruchte dodenmarsen. Ook Eva en Jacques liepen mee met deze dodenmarsen. Na ruim drie maanden zwerven, werden ze door de Amerikanen bevrijd. Eva woog toen nog maar 37 kilo. Ze werd overgebracht naar Zweden om te herstellen. Jacques belandde na enkele maanden verpleging op het Centraal Station. Hij wist niet wat er met zijn vrouw en zoon was gebeurd. Hij kon niet terug naar zijn huis in Amsterdam, want daar waren NSB'ers in getrokken. Hij had het tientje van de Nederlandse overheid op zak waarmee hij het verder maar moest zien te redden.

Jacques vond zijn vrouw Sophia niet meer terug. Wij hebben onze oma nooit gekend. Zij was zes weken na aankomst in Auschwitz, op 37-jarige leeftijd vermoord. Eva was de enige van haar hele familie die terugkeerde, haar ouders en haar vier zusjes werden allemaal vermoord. Ze trouwde na de oorlog met Jacques en zo werd ze ook onze oma. Jacques vond mijn vader, zijn zoon Dave terug, in Limburg. Die had van zijn 2^e tot zijn 6^e ondergedoken gezeten. Hij had het getroffen met lieve pleegouders, voor veel onderduikers was dat anders. Die werden mishandeld of als huissloof gebruikt. Of verraden aan de nazi's als het geld op was.

Jacques, Eva, Sien en Rinus, mijn opa's en oma's, allemaal Amsterdammers. Ze waren bevrijd, maar heel veel kwijt. Allemaal wilden ze de oorlog vergeten en het leven weer oppakken, maar dat konden ze niet. Ze hadden depressies en nachtmerries, trauma's bleven hen achtervolgen. Eva en Jacques richtten samen met anderen het Nederlands Auschwitz Comité op. Beiden getuigden in na-oorlogse processen tegen oorlogsmisdadigers zoals Menten en Aus der Funten. Ze procedeerden voor een buitengewoon pensioen voor oorlogsslachtoffers en oud-verzetstrijders. Eva was secretaris van het Auschwitz Comité. Ze sprak vaak op manifestaties. Ik citeer uit een van haar toespraken:

Ik wil geen willoos slachtoffer zijn. Ik wil iets ondernemen tegen onrecht en onmenselijkheid. Dat ben ik verplicht tegenover al mijn Joodse en niet-Joodse vrienden, die niet terugkeerden uit de kampen. Dat ben ik verplicht aan de miljoenen Joodse mannen, vrouwen en kinderen die in de gaskamers van Treblinka, Sobibor en Auschwitz de marteldood vonden. Dat ben ik verplicht aan de verzetshelden die hun leven op het spel zetten om te vechten voor onze vrijheid.

Die verzetshelden waar ze van spreekt, dat waren gewone mensen zoals mijn vaders pleegouders, die uit medemenselijkheid hun huis en hart openstelden voor een Joods kind.

Of zoals mijn oma die als koerierster werkte en wapens rondbracht in de kinderwagen. Maar ook mijn opa die de wapens oppakte om de nazi's te saboteren. En mijn oma die, ook al was ze joods, zich bleef verzetten tot ze zelf werd opgepakt. Mensen zoals u en ik. Helden? Zij vonden zelf van niet, ze vonden het vanzelfsprekend om zich te verzetten.

Ik sta hier vandaag namens het Bestuur van De Samenwerking, maar ook namens mijzelf, mijn familie en onze geschiedenis. Ik heb de boodschap van verdraagzaamheid met de paplepel ingegoten gekregen. Vandaag neem ik het stokje van ze over en vertel ik waar onverdraagzaamheid toe kan leiden. Nog steeds moeten mensen hun huis ontvluchten omdat het in oorlog is, zoals in Oekraïne. Nog steeds worden mensen vervolgd om hun religieuze voorkeur of lopen ze gevaar vanwege hun politieke opvattingen, zoals in Myanmar. Nog steeds is het mogelijk dat mensen geen medische zorg krijgen omdat ze homoseksueel zijn, zoals in Oeganda. En nog steeds worden mensen gedood om de kleur van hun huid, zoals in de Verenigde Staten nog steeds gebeurt. Denk aan ons eigen land, waar steeds meer mensen gaan stemmen op ultrarechtse partijen. Denk aan onze buurt: hoe tolerant zijn we naar de mensen met wie we samenleven? Wie wordt gepest, beledigd, buitengesloten? En wat doen we om diegene de hand te reiken? Vandaag herdenken we de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog: dat nooit meer! Nu moeten we samen onze vrijheid vormgeven: voor onszelf, voor elkaar, en voor onze kinderen.

Laten we daar wat moois van maken.